

Микола ГАГАРІН

orcid.org/0000-0002-4773-3303

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(Умань, Україна) nikiua08@rambler.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості технології проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти; висвітлено погляди науковців щодо компонентів проєктної технології, сутності персоніфікованої виховної системи, специфіки проєктування виховної системи класу.

Мета статті полягає у характеристиці технології проєктування виховної системи школи.

В статті висвітлено сутність поняття «виховна система», «проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти»; виокремлено спільні ознаки виховних систем як різновиду складних соціальних систем (цілісність, цілеспрямованість, структурованість, динамізм, взаємодія з середовищем та іншими системами, відкритість, ієрархічність).

Виховну систему закладу загальної середньої освіти визначено як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, концепція, завдання, суб'єкти (учні, педагоги, батьки), життєвий простір (системоутворююча діяльність, спілкування, відносини, управління, самоуправління, взаємодія), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній,

психічній, соціальній і духовній сферах.

Схарактеризовано технологію проєктування виховної системи, що передбачає оцінювання виховної діяльності закладу освіти, моделювання виховної системи, реалізація проєкту, визначення результатів та корекція шляхів подальшого функціонування виховної системи. У статті наголошується на потребі проєктування та функціонування гуманістичної виховної системи, спрямованої на повноцінний розвиток особистості.

До перспективних напрямів дослідження даної проблеми належить, зокрема, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду специфіки моделювання та проєктування сучасних виховних систем.

Ключові слова: *виховна система закладу загальної середньої освіти, проєкт, проєктування, проєктування виховної системи, технологія проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти.*

Mykola GAGARIN

orcid.org/0000-0002-4773-3303

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management
of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Ukraine) *nikua08@rambler.ru*

CHARACTERISTIC OF TECHNOLOGY OF DESIGNING THE SYSTEM OF EDUCATION IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS

The peculiarities of the technology of designing the educational system of a general secondary education institution are revealed in the article; the views of scientists on the components of project technology, the nature of the personalized educational system, the specifics of designing the educational system of a class are covered.

The purpose of the article is to characterize the designing technology of the school's educational system.

The article covers the essence of the notion of «educational system», «designing the educational system of the institution of general secondary education»; the common features of educational systems as a kind of complex social systems (integrity, purposefulness, structure, dynamism, interaction with the environment and other systems, openness, hierarchy) are highlighted.

The educational system of a general secondary education institution is defined as a complex of interrelated and interdependent basic components (educational goal, concept, tasks, subjects (pupils, teachers, parents), living space (system-forming activity, communication, relations, management, self-government, interaction), which is a complete socio-pedagogical structure and provides in the process of its functioning and development of formation, realization and self-realization of the individual, his life realization in the physical, mental, social and spiritual spheres.

The designing technology of the educational system, which provides for the evaluation of the educational activity of the educational institution, modeling of the educational system, implementation of the project, determination of results and correction of the ways of further functioning of the educational system is characterized. The article emphasizes the need for the design and functioning of a humanistic educational system aimed at the full development of the individual.

Perspective directions of research of this problem include, in particular, the study of domestic and foreign experience of the specifics of modeling and design of modern educational systems.

Keywords: *educational system of general secondary education institution, project, designing, designing of educational system, technology of designing educational system of general secondary education institution.*

Постановка проблеми. Створення та розвиток дієвих виховних систем у закладах загальної середньої освіти є нагальною потребою часу.

Як зазначається у Програмі «Нова українська школа» у поступі до

цінностей, вирішення потребує проблема девальвації виховної функції школи на фоні поширення ставлення до школи як «освітньої послуги», зниження цінності виховання в педагогічній свідомості; водночас, наявний дефіцит форм, методів, технологій виховної роботи щодо формування культури вибору світоглядних, моральних зразків, формування соціокультурної ідентичності учнів, потенціалу громадянської дії у дітей та молоді.

Відповідно, актуалізується проблема використання особистісно-орієнтованих технологій, зокрема, технології проектування виховних систем закладів загальної середньої освіти.

Аналіз досліджень. Загальну характеристику потенціалу виховних систем, їх становлення і розвиток здійснено в дослідженнях О. Гречаник, В. Кабуша, Л. Новикової, В. Оржеховської, Г. Сороки, Т. Федорченко та ін.

Основи проектування виховного процесу та проектування педагогічних, освітньо-виховних, сучасних виховних систем досліджували Л. Байбородова, В. Докучаєва, О. Коберник, О. Кравцов, С. Прищепка та ін.

Зокрема, Є. Степанов досліджує сутність персоніфікованих виховних систем та основи їх проектування (Степанов, 2017).

У дослідженнях О. Кравцова висвітлено проектування виховної системи в контексті полікритеріального підходу до педагогічної дійсності (Кравцов, 2003).

Однак, необхідно дослідити особливості технології проектування виховної системи школи в сучасних умовах.

Мета статті полягає у характеристиці технології проектування виховної системи школи.

Виклад основного матеріалу. Виховну систему закладу загальної середньої освіти визначаємо як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, концепція, завдання, суб'єкти (учні, педагоги, батьки), життєвий простір (системоутворююча діяльність, спілкування, відносини, управління, самоуправління, взаємодія), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого

функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

Виховна система закладу освіти належить до складних соціальних систем та має спільні з ними (системами) характеристики: цілісність, структурованість, цілеспрямованість, взаємодія із середовищем та іншими системами, динамізм, відкритість, ієрархічність.

У працях Є. Степанова започатковано дослідження проєктування, побудови та функціонування персоніфікованих виховних систем, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку конкретної особистості як суб'єкта саморозвитку, індивідуальної та спільної діяльності (життєдіяльності). Основу (ядро) зазначеної системи становить одна чи декілька спільнот людей, їх ідей, стосунків, дій (Степанов, 2017: 16).

Термін «проєкт» (від латинського «*pro*» – наперед і «*jacere*» – кидати) перекладається як викинутий, виставлений наперед; план дій, задум. У дослідженнях О. Коберника «проєкт» визначено як прототип, ідеальний образ імовірного або можливого об'єкту, проєктування – як створення ідеального опису майбутнього об'єкту, що передуює його реалізації. Педагогічне проєктування дослідник тлумачить як цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання (Коберник, 2012: 106).

На думку В. Давидова, характерною особливістю проєктування є створення нового продукту і, одночасно, пізнання того, що лише може виникнути, а не вивчення того, що вже існує (Давидов, 1996: 506).

Як справедливо наголошує А. Макаренко, «...коли ви бачите перед собою вихованця – хлопчика чи дівчинку, ви повинні проєктувати більше ніж здається для ока. І це завжди правильно» (Макаренко, 1954: 81).

Проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти

розглядаємо як цілеспрямоване визначення програми життєдіяльності суб'єктів педагогічної взаємодії, всі компоненти якої взаємопов'язані між собою, складають цілісну структуру і забезпечують досягнення визначених цілей та задач виховання.

Науковець О. Кравцов визначає створення виховної системи як основної технології здійснення виховного процесу та характеризує її цілісний соціально-педагогічний організм, що виникає в результаті взаємодії суб'єктів виховного процесу (учнів, педагогів, батьків) і вирізняється інтегративними характеристиками: спосіб життя шкільного колективу, його єдине часове та ціннісно-орієнтаційне поле (Кравцов, 2003: 14).

Загалом, поняття «технологія» походить від грецьк. «τεχνη» – майстерність, техніка та «λογος» – наука, вчення.

В. Ковальчук виокремлює наступні компоненти проектної технології: цільовий, змістово-інформаційний, діяльнісно-операційний, оцінно-результативний, корекційний (Ковальчук, 2016: 284–286).

Сучасні дослідники Л. Байбородова, Є. Степанов розглядають технологію проектування виховної системи класу, як низку по чергово виконуваних дій:

- актуалізація знань класного керівника щодо використання системного підходу у виховній діяльності, проектуванні і побудові виховної системи;
- складання плану роботи з організації проектування виховної системи класу;
- вивчення учнівського колективу, результатів попередньої роботи з ним;
- формування класним керівником образу класу і процесу виховання в ньому;
- організації спільної діяльності дітей та дорослих щодо проектування образу класу;
- створення концепції виховної системи класу та програми її побудови;
- науково-методична і управлінська експертиза розробленого концептуального задуму (Байбородова, Степанов, 2012: 141–142).

У дослідженнях О. Кравцова визначено наступні етапи проектування

виховної системи школи: передпроектний, організаційний, етап ситуаційного та понятійного самовизначення, ціннісно-змістового самовизначення, концептуалізації, програмування, реалізації проєктного задуму, рефлексії (Кравцов, 2003: 18–19).

Поділяємо точку зору О. Кравцова, про те, що проєктування виховної системи буде ефективним механізмом її розвитку якщо буде здійснюватись на основі технології, побудованої на цінностях суб'єктів освітнього процесу (Кравцов, 2003: 5).

Виникає необхідність створення виховної системи, що спрямована на розвиток особистості дитини; до таких систем належать, насамперед, гуманістичні виховні системи.

В. Кабуш розглядає гуманістичну технологію як наукове проєктування і точне відтворення педагогічних дій. За допомогою педагогічного потенціалу, технологія моделює в декілька етапів виховні процеси та систему. Для реалізації гуманістичної технології необхідно забезпечити:

- позитивне сприйняття дитини педагогом;
- виховання без примушування та насильства;
- свобода і творчість;
- виховуючі ситуації;
- гра та ігрова діяльність;
- етика ненасильства (Кабуш, 2001: 12).

Технологія проєктування виховної системи передбачає оцінювання виховної діяльності та потенціалу закладу загальної середньої освіти; створення теоретичної моделі виховної системи потребує визначення мети, обґрунтування концепції виховної системи, вирішення завдань учасниками системи (учні, педагоги, батьки) спрямованих на створення життєвого простору (спілкування, системоутворююча діяльність, відносини, управління, самоуправління, взаємодія); визначення критеріїв, показників результативності виховної системи та можливість здійснювати коригувальний вплив. Реалізація проєкту – «матеріалізація» змодельованої системи – уможливорює втілення проєкту в

життя, вибір варіантів щодо подальшого функціонування виховної системи.

Висновки. Таким чином, впровадження технології проектування виховних систем різного типу (персоніфікованої виховної системи, виховної системи класу та, насамперед, виховної системи закладу загальної середньої освіти) дає змогу досягти мету виховного процесу на сучасному етапі розвитку суспільства.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Дослідження потребує вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду моделювання та проектування сучасних виховних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байбородова Л. В., Куприянова Г. В., Степанов Е. Н. и др. Технологии педагогической деятельности. 3 часть: Проектирование и программирование: учебное пособие / под ред. Л. В. Байбородовой. Ярославль: издательство Ярославского государственного педагогического университета им. К. Д. Ушинского, 2012. 303 с.
2. Виховні системи навчальних закладів: теорія та практика / укладач О. Є. Гречаник. Харків: Основа, 2014. 224 с.
3. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения: монография. Москва: Интор, 1996. 544 с.
4. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 46 с.
5. Кабуш В. Т. Теория и практика формирования гуманистической воспитательной системы: автореф. дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Минск, 2001. 39 с.
6. Ковальчук В. А. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2016. 514 с.
7. Коберник О. М. Сутнісна характеристика проектування педагогічного

процесу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч. 2. С. 101–109.

8. Кравцов А. О. Проектирование воспитательной системы школы в контексте поликритериального подхода к анализу педагогической действительности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Санкт-Петербург, 2003. 26 с.

9. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ, 1954. Т.5. 382 с.

10. Новикова Л. И. Воспитание как педагогическая категория. *Педагогика*. 2000. № 6. С. 32–33.

11. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

12. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.

13. Степанов Е. Н. Персонифицированная система воспитания ребенка: первоначальные представления. *Классный руководитель*. 2017 № 3. С. 5–17.

REFERENCES

1. Bajborodova, L. V., Kuprijanova, G. V., Stepanov, E. N. et al. (2012). *Tehnologii pedagogicheskoy dejatel'nosti: Proektirovanie i programmirovanie* [Technologies of pedagogical activity: Design and Programming]. L. V. Bajborodova (Ed.) Jaroslavl': izdatel'stvo Jaroslavskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. K. D. Ushinskogo . 303 p. [in Russian].

2. *Vykhovni systemy navchalnykh zakladiv: teoriia ta praktyka* [Educational systems of educational institutions: theory and practice]. O. Ye. Hrechanyk (Ed.) (2014). Kharkiv: Osnova. 224 p. [in Ukrainian].

3. Davydov, V. V. (1996). *Teorija razvivajushhego obuchenija* [Theory of Developmental Learning]. Moskva: Intor, 544 p. [in Russian].

4. Dokuchaieva, V. V. (2007). *Teoretyko-metodolohichni zasady proektuvannia*

innovatsiinykh pedahohichnykh system [Theoretical and methodological principles of designing innovative pedagogical systems]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

5. Kabush, V. T. (2001). Teorija i praktika formirovanija gumanisticheskoy vospitatel'noj sistemy [Theory and practice of forming a humanistic educational system]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Minsk [in Russian].

6. Kovalchuk, V. A. (2016). Teoretychni ta metodychni osnovy profesijnoyi pidgotovky majbutnix uchyteliv do roboty v umovax variatyvnosti osvितno-vykhovnyx system [Theoretical and methodological foundations of professional training of future teachers to work in the conditions of variability of educational systems]. *Doctor's thesis*. Zhytomyr [in Ukrainian].

7. Kobernyk, O. M. (2012). Sutnisna kharakterystyka proektuvannia pedahohichnoho protsesu [Essential characteristic of pedagogical process design]. Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University. Part. 2, pp. 101–109. [in Ukrainian].

8. Kravcov, A. O. (2003). Proektirovanie vospitatel'noj sistemy shkoly v kontekste polikriterial'nogo podhoda k analizu pedagogicheskoy dejstvitel'nosti [Designing the educational system of the school in the context of a multicriteria approach to the analysis of pedagogical reality]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sankt-Peterburg. [in Russian].

9. Makarenko, A. S. (1954). Metodyka orhanizatsii vykhovnoho protsesu [Methods of organization of the educational process]. Kyiv, T. 5. 382 p. [in Ukrainian].

10. Novikova, L. I. (2000). Vospitanie kak pedagogicheskaja kategorija [Education as a pedagogical category]. *Pedagogy*. issue 6, p. 32–33 [in Russian].

11. Orzhekhovska, V. M., Fedorchenko T. Ye. (2014). Tekhnolohii rozbudovy vykhovnoi systemy zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Technologies of development of educational system of a comprehensive educational institution]. Kirovohrad : Imeks-LTD. 172 p. [in Ukrainian].

12. Prohrama «Nova ukrainska shkola» u postupi do tsinnosti [The New

Ukrainian School program is in the process of moving towards values] (2018). Kyiv. 40 p. [in Ukrainian].

13. Stepanov, E. N. (2017). Personificirovannaja sistema vospitanija rebenka: pervonachal'nye predstavlenija [Personalized child rearing system: initial views]. Classroom teacher. Issue 3. pp. 5–17. [in Russian].